

УДК 378.091.3:811

DOI: 10.12958/2227-2844-2020-5(336)-88-96

Гусакова Оксана Олександрівна,
викладач кафедри східних мов,
аспірант ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка», м. Старобільськ, Україна.
oksana.lasii@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-0602-3644>

ПЕДАГОГІЧНА ФАСИЛІТАЦІЯ В КОНТЕКСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Стрімкий розвиток сучасних технологій є визначальним для ринку праці та розвитку освіти. Значна увага в закладах освіти сьогодні приділяється саме вивченню іноземних мов, а знання принаймні однієї іноземної мови робить професіонала будь якої галузі конкурентоспроможним. Майбутні вчителі іноземної мови, на яких покладена основна відповідальність за вивчення іноземних мов та які будуть працювати з молодим поколінням, у своїй практиці поєднують традиційні методи викладання та ті, що є актуальними для ХХІ століття. Під традиційними методами прийнято розуміти такі, що ґрунтуються на інформаційно-ілюстративній діяльності, тобто навчальний матеріал подається учням вже в готовому вигляді і не вимагає використання навичок критичного мислення, аналізу інформації тощо. У свою чергу сучасні методи викладання – когнітивний, інформаційний, інноваційний, комунікативний та інші – ґрунтуються на традиційних, але вимагають залучення технічного забезпечення і сприяють формуванню ключових навичок сучасного професіонала. Окрім загальновідомих ключових навичок таких, як критичне мислення, медіаграмотність, міждисциплінарність тощо, важливо виокремити навички фасилітації – посередництва. Така роль вчителя іноземної мови дещо віддалена від традиційної ролі, яка полягає у передачі знань учням. Фасилітація – це, перш за все, створення сприятливого середовища навчання та заохочення молоді до освіти. Перехід до педагогіки партнерства є основою модернізації та гуманізації освітнього процесу, що означає орієнтацію на гуманістичні цінності, такі як цінність особистості та особистісного розвитку, індивідуальності, самоосвіти тощо.

Освітня реформа в Україні спирається на досвід покращення якості освіти найпрогресивніших країн світу. Саме на цьому наголошується у передмові до українського видання книги керівника програми PISA Андреаса Шлейхера «Найкращий клас у світі: як створити освітню систему 21-го століття». Автор публікації, що акумулювала висновки 20-річного дослідження освітніх систем 28 країн світу, переконаний, що

минуле було ієрархічне; майбутнє – засноване на співпраці й сприйнятті вчителів та учнів як джерел знань і співтворців. У минулому різних учнів навчали однаково. Тепер шкільні системи повинні прийняти розмаїття і запровадити індивідуалізовані підходи до навчання. Цілями минулого були стандартизація і дотримання норм. У майбутньому вчитель будуватиме підхід до навчання на основі захоплення і здібностей учнів, а також допомагатиме учням персоналізувати навчання й оцінювання, щоб сприяти залученню й розвитку талантів (Шлейхер, 2018).

Дослідженням сутності понять «фасилітація» та «педагогічна фасилітація» займалися як зарубіжні, так і вітчизняні вчені. Так, М. Тассоу та Н. Тріплетт досліджували питання «соціальної фасилітації». В роботах К. Роджерса обґрунтована психологічна концепція фасилітації. К. Шевченко, С. Шахматова, О. Фісун та інші розглядали гуманістичний аспект педагогічної фасилітації.

Проте проведений аналіз літератури засвідчив, що феномен педагогічної фасилітації в контексті професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови потребує дослідження й аналізу. Пошуки шляхів та методів гуманізації освіти майбутніх учителів іноземної мови, орієнтування на комунікативний підхід під час навчання націлюють на використання методів фасилітації, тому мета статті – дослідити феномен педагогічної фасилітації в контексті професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови.

Розгалуження розвивальних інноваційних технологій демонструє сучасну тенденцію – трансформацію ролі педагога в освітній ситуації. З упровадженням у навчально-виховний процес сучасних технологій педагог усе більше набуває функції консультанта, порадирика, наставника (Дубасенюк, 2009).

Уперше в 1898 році було встановлено, що люди можуть досягати кращих результатів у присутності інших людей, у порівнянні з тим, коли вони діють на самоті. Цей феномен отримав назву соціальної фасилітації (від англ. *facilitate* – полегшувати або *facility* – легкість, сприятливі умови), тобто особливість людей виконувати краще прості завдання та гірше складні, коли поруч присутні інші, а результати їхньої роботи можна оцінити (Тейлор, 2004).

Аналіз наукової літератури засвідчує, що слово «фасилітація» походить від англійського дієслова «*facilitate*» (саме в такому вигляді воно почало вживатися в англійській мові з 1610 року), яке, у свою чергу, є похідним словом від латинського терміну – «*facilis*» (у перекладі «легкий зручний»). На підставі цього, під фасилітатором розуміємо людину, яка допомагає зробити процес комунікації з іншими людьми простим та легким, тим самим сприяє визначенню особистістю умов для свого активного саморозвитку (Трухан, 2019).

Існуючі дослідження феномена «фасилітація» не пропонують чіткого визначення цього поняття, а іноді, навіть, є суперечливими. Загалом учені використовують такі поняття, як фасилітаційне

спілкування, вплив, педагогічна фасилітація, що передбачають взаємодію між різними суб'єктами процесу, в якому здійснюється фасилітація.

Повертаючись до питання дослідження феномену «соціальна фасилітація», важливо відзначити експерименти Норманна Триплетта. Психолог, який цікавився велосипедними перегонами, аналізуючи саме спортивні змагання, відкрив феномен під назвою «ефект соціальної фасилітації» (Tassou, 2009). Дослідник помітив, що спортсмени демонструють різні результати в індивідуальних та групових змаганнях. Для підтвердження цього, було проведено декілька додаткових соціально-психологічних експериментів і, відповідно, підтверджено ефект соціальної фасилітації в підконтрольному лабораторному дослідженні. Звичайно, експерименти з дослідження «соціальної фасилітації» проводяться вже багато десятиліть і завдяки цьому було виявлено, що на нашу поведінку впливає як факт присутності інших людей, так і факт їх відсутності, що в свою чергу замінюється на фактори очікування, оцінювання, конкуренції, дистракції. Оригінальний експеримент Триплетта, що дав змогу встановити феномен соціальної фасилітації, нажаль, не може надати стійких результатів, адже в інших експериментах та з використанням інших задач, отримані результати виявилися суперечливими: в деяких експериментах ефект соціальної фасилітації підтвердився, а в інших виявився протилежним і призвів до погіршення результатів, до ефекту інгібіції.

М. Тасоу у своїй роботі «Креативна фасилітація» розглядає феномен соціальної та психологічної фасилітації саме через процес навчання. Дослідник впевнений, що кожна людина має однакові здібності, але їх прояв залежить від індивідуальних особливостей. Тож, головне питання роботи «Чи можна навчити креативності?» має відповідь «Так. Адже ми всі креативні від народження, а прояв нашої креативності потребує фасилітації (підтримки, направлення)». Це можливо досягти за умови психологічної безпеки під час сприйняття інформації, через створені сприятливі умови та відсутність зовнішнього оцінювання. Вчитель забезпечує умови для розвитку та сприяє творчості тих, хто навчається. Водночас, психологічна безпека створює умови для психологічної свободи, що передбачає формування творчості та самовираження учнів (Tassou, 2009).

У психології фасилітація характеризується як процес полегшення і посилення продуктивності освіти, навчання і виховання, розвиток суб'єктів педагогічної взаємодії за рахунок їх стилю спілкування та особливостей особистості педагога й учня (Шахматова, 2006).

Відповідно до цього важливо виокремити психологічні фактори, що впливають на ефективність педагогічних дій у фасилітативних взаємодіях – це важливість навчання для учнів, конгруентність учителя, психологічна безпека та свобода, створення умов для фасилітативного спілкування. У цьому випадку саме процес навчання є найкращою основою для дослідження питання фасилітації.

Нові поняття «педагог-фасилітатор», «педагогічна фасилітація» у педагогіці і психології виникають на основі теорій, запропонованих у 50-х рр. ХХ ст. К. Роджерсом разом з іншими представниками гуманістичної психології, зокрема у праці «Свобода навчатися» (Шевченко, 2014).

К. Роджерс висвітлює педагога-фасилітатора як гуманістичну особистість, здатну бути собою, мати почуття, власний досвід і встановлювати міжособистісні взаємовідносини. Суб'єкт-суб'єктні взаємини за К. Роджерсом ґрунтуються на емпатії педагога, відкритості, здатності підлаштовуватися під настрій учнів. Таким чином, головна роль майбутнього учителя іноземної мови як педагога-фасилітатора у контексті комунікативного підходу навчання – це стимулювання учнів, підтримка, керування можливостями та їх виявлення у кожного учня. Важливо зазначити, що у сучасній науковій літературі немає також чіткого визначення поняття «педагогічна фасилітація», тому науковці тлумачать його по-різному (Роджерс, 1994).

Зокрема, науковці Г. Волошко, О. Галіцан, А. Москвіна, О. Фісун, трактують педагогічну фасилітацію як взаємодію між педагогом та учнем, що забезпечує створення сприятливих умов до саморозвитку учасників навчального процесу та ґрунтується на засадах гуманізму, толерантності та полісуб'єктності. Саме така взаємодія, з точки зору О. Галіцан, передбачає «пошук способів та засобів гуманізації навчально-виховного процесу» (Трухан, 2019).

Під педагогічною фасилітацією зазвичай розуміють створення такої взаємодії, коли актуалізується індивідуальний досвід учасників, відбувається взаємодія та взаємотрансляція індивідуальних контекстів розуміння навчальної інформації, виникає необхідність і можливість оперативного та індивідуально мотивованого застосування оновленого досвіду, тобто відбувається становлення суб'єктності як стильової характеристики навчальної діяльності (Шевченко, 2014). Опора на суб'єктний досвід учнів стає головним фасилітативним фактором, оскільки саме за таких умов уможливується особистісний їх розвиток (Шевченко, 2014).

Таким чином, проаналізувавши роботи, що досліджують питання фасилітації та фасилітативного процесу, робимо висновок, що педагогічна фасилітація виступає основою навчання майбутніх учителів іноземної мови і сприяє розвитку самостійності і самореалізації. Це пов'язано з тим що сьогодні процес навчання іноземними мовами здебільшого має комунікативний характер і потребує від майбутнього учителя іноземної мови використання фасилітативних умінь, що значно покращують можливості розвитку різних видів мовленнєвої діяльності (говоріння, аудіювання, читання та письма).

Задача майбутніх учителів іноземної мови полягає у сприйманні учня як суб'єкта навчальної діяльності, який допомагає опанувати ключові компетентності сучасності засобами іноземної мови, а отже

створити сприятливу атмосферу уроку, під час якого учні будуть активними, ініціативними, здатними до мислення та роботи в команді, не будуть відчувати тиск, а стурбованість, викликана очікуванням оцінювання буде відсутня.

Враховуючи складність процесу фасилітації, важливо зауважити, що розвиток педагогічної фасилітації відбувається у процесі професійної діяльності та обумовлений індивідуальними якостями майбутніх учителів іноземної мови.

Фасилітативна педагогічна взаємодія вважається ефективною, якщо вона виступає засобом розвитку її учасників – не тільки учнів, а й їх учителя. Сформульовані К. Роджерсом умови ефективності такої взаємодії зводяться до кількох педагогічних вимог, адресованих учителям та всім, хто безпосередньо займається вихованням. Вони полягають у тому, щоб бути щирим, правдивим і гідним довіри; мати щасливу вдачу та зазнавати теплих почуттів, симпатії до вихованця, навіть якщо в окремі моменти він завдає прикрощів, викликає почуття невдоволення (Шевченко, 2014).

Ефективна фасилітативна педагогічна взаємодія передбачає наявність наступних етапів у роботі вчителя, зокрема вчителя іноземної мови:

- схвалення;
- прийняття;
- довіра.

Майбутній учитель іноземної мови повинен схвалювати почуття, думку та особистість учня, намагатися зрозуміти його точку зору, особливості розвитку, тобто сприймати учня як особистість, здатну до різноманітних почуттів. Такий вчитель здатний прийняти байдужість учня, його прагнення до дрібних досліджень, рівно як і спроби досягнути важливих цілей, що загалом означає довіру до учня. Крім того, такий вчитель здатен до емпатії, яка одночасно може заважати навчанню і стимулювати його.

Узагальнюючи вищезазначене, робимо висновок, що педагогічна фасилітація – це такий вид діяльності майбутнього учителя іноземної мови, що допомагає усвідомити особисту цінність та індивідуальність, а також сприяє саморозвитку і самовдосконаленню учнів засобами іноземної мови у контексті комунікативного підходу навчання. Підтримка, емпатія, прийняття особистості учня, віра в його можливості, заохочення і стимулювання його діяльності – основні критерії, через які проявляється педагогічна фасилітація.

Наявність взаємодії між суб'єктами навчально процесу спонукатиме до саморозвитку, самоаналізу та самоосвіти і, як наслідок, учень буде готовий висловити свою думку, брати участь в обговореннях, сперечатися, співпрацювати з іншими учасниками освітнього процесу використовуючи засоби іноземної мови; учитель, у свою чергу, готовий слухати та чути, приймати кожного учня як індивідуальну особистість з

власною точкою зору, заохочувати до навчання, керувати роботою учня або групи використовуючи комунікативний підхід навчання іноземним мовам.

Суб'єктні характеристики учня виявляються у навчальному процесі внаслідок усвідомлення власного ставлення до інших, а також самого себе у стосунках з іншими, завдяки чому він формує самооцінку, що має не аби яке значення у процесі оволодіння іноземними мовами. Саме у міжособистісній взаємодії з педагогами, іншими студентами особистість має змогу інтеріоризувати наукові ідеї, соціальні норми, а також самовиражатися, самореалізуватися й саморозвиватися. Особливе значення для розвитку в учнів зазначених якостей має організація різних видів навчально-пізнавальної діяльності в процесі навчання іноземній мові, в яких він обиратиме активну суб'єктну позицію і вступатиме у різні форми міжособистісної взаємодії з іншими. У різноманітних діях, актах самодіяльності особистість не лише розкривається та виявляє власне «Я», але й формується, самовизначається (Фісун, 2010).

Отже, використання потенціалу педагогічної фасилітації в процесі професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови має вагоме значення для формування якостей сучасного конкурентноздатного професіонала. Розуміння майбутнім учителем іноземної мови значення зміни ролі вчителя на роль фасилітатора надає йому значну перевагу в процесі професійної підготовки, а здатність успішно поєднати у своїй роботі взаємодію з учнями та фасилітативні уміння означає, що педагогічна фасилітація є успішною і навчальний процес з використанням засобів іноземної мови сприятиме створенню такої атмосфери навчання, при якій учні прагнутимуть до вдосконалення, розвитку різних видів мовленнєвої діяльності, матимуть внутрішню мотивацію у процесі вивчення іноземних мов.

Список використаної літератури

- 1. Шлейхер А.** Найкращий клас у світі: як створити освітню систему 21-го століття / пер. з англ. Ганна Лелів. Львів: Літопис, 2018. 296 с.
- 2. Дубасенюк О. А.** Інноваційні освітні технології та методики в системі професійно-педагогічної підготовки. *Професійна педагогічна освіта: інноваційні технології та методики: монографія* / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. С. 14–47.
- 3. Тейлор Ш.,** Пипло Л., Сирс Д. Социальная психология. СПб.: Питер, 2004. 767 с.
- 4. Трухан Г. В.** Фасилітативні вміння сучасного вчителя: суть, структура, місце в системі педагогічної фасилітації. 2019. №47. Режим доступу: <http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/methodics/article/view/2881> (дата звернення 12.11.2020).
- 5. Tassou M.** Creative Facilitation. Delft, Netherlands: VSSD, 2009. URL: <https://www.delftacademicpress.nl/bij/b005extract.pdf> (дата звернення 10.11.2020).
- 6. Шахматова С. И.** Педагогическая фасилитация: особенности формирования и развития. *Профессиональное образование.*

Приложение «Новые педагогические исследования». 2006. № 3. С. 118–126. **7. Шевченко К. О.** Педагогічна фасилітація у контексті професійної компетентності вчителя збірник наукових праць. *Психологічні науки*. 2014. Вип. 2.13 (109). С. 258–263. **8. Rogers C.** Freedom to Learn (3rd ed.). New York, USA: Pearson, 1994. **9. Фісун О. В.** Педагогічна фасилітація як багатозначний феномен. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. «Засоби навчальної та науково-дослідної роботи»*. 2010. Вип. 34. С. 133–139.

References

1. Shleifer, A. (2018). Naikrashchii klas u sviti: iak stvoryty osvitynyu system 21 stolittia [The best class in the world: how to create educational system of the 21 th century]. Lviv [in Ukrainian]. **2. Dubasenyuk, O. A.** (2009). Innovaciyni osvityni tekhnologii ta metodyky v systemi profesiyno-pedagogichnoi pidgotovky [Professional pedagogical education: innovative technologies and methods]. *Profesiyna pedagogichna pidgotovka. Profesiyna pedagogichna osvita: innovaciyni tekhnologii ta metodyky* (pp. 14-47). Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. I. Franka [in Ukrainian]. **3. Tejlor, Sh., Piplo, L. & Sirs, D.** (2004). Social'naya psihologiya [Social psychology]. St. Petersburg: Piter [in Russian]. **4. Truhan, H. V.** (2019). Fasylytatyvni vminnia suchasnogo vchytelia: sut', struktura, mistse v systemi pedagogichnoi fasylytatsii [Facilitative skills of a modern teacher: sense, structure, place in the system of pedagogical facilitation]. №47. Retrieved from <http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/methodics/article/view/2881> (Last accessed 12.11.2020) [in Ukrainian]. **5. Tassou M.** Creative Facilitation. Delft, Netherlands: VSSD, 2009. Retrieved from <https://www.delftacademicpress.nl/bij/b005extract.pdf> (Last accessed: 10.11.2020). **6. Shahmatova, S. I.** (2006). Pedagogicheskaya fasilitatsiya: osobennosti formirovaniya i razvitiya [Pedagogical facilitation: peculiarities of formation and development]. *Professional'noe obrazovanie. Prilozhenie «Novye pedagogicheskie issledovaniya»*, 3, 118-126 [in Russian]. **7. Shevchenko, K. O.** (2014). Pedagogichna fasilitatsiia u konteksti profesiinoi kompetentnosti vchytelia [Pedagogical facilitation in the context of professional competence of the teacher]. *Psykhologichni nauky*, 2.13 (109), 258-263 [in Ukrainian]. **8. Fisun, O. V.** (2010). Pedagogichna fasylytatsiia iak bagatoznachnyi fenomen [Pedagogical facilitation as a meaningful phenomenon]. *Zbirnyk naukovykh prats Kharkivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni H. S. Skovorody. «Zasoby navchalnoi ta naukovo-doslidnoi roboty»*, 34, 133-139 [in Ukrainian].

Гусакова О. О. Педагогічна фасилітація в контексті професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови

У статті розглянуто феномен педагогічної фасилітації в контексті професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови. Аналіз

досліджень показав, що термін «педагогічна фасилітація» походить від англійського слова *facilitate* і означає «легкий, зручний». На підставі цього, фасилітатором вважають людину, яка допомагає зробити процес комунікації з іншими людьми простішим та легшим. Не зважаючи на існуючі дослідження термінів «фасилітація» і «педагогічна фасилітація», зазначені терміни потребують додаткового дослідження у контексті професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови через те, що у сучасному світі вивчення іноземних мов посідає одне з найголовніших місць в системі освіти. Було визначено, що комунікативний підхід, що є провідним під час вивчення і викладання іноземної мови і потребує від майбутнього професіонала володіння навичками фасилітації. Ефективна фасилітативна педагогічна взаємодія передбачає наявність наступних етапів у роботі вчителя, зокрема вчителя іноземної мови: схвалення; прийняття; довіра. У статті проаналізовано досвід вітчизняних і зарубіжних вчених, які займалися визначенням понять «соціальна фасилітація», «психологічна фасилітація», «педагогічна фасилітація».

Ключові слова: фасилітація, педагогічна фасилітація, підготовка учителів іноземної мови, професійна підготовка.

Гусакова О. А. Педагогическая фасилитация в контексте профессиональной подготовки будущих учителей иностранного языка

В статье рассмотрен феномен педагогической фасилитации в контексте профессиональной подготовки будущих учителей иностранного языка. Анализ исследований показал, что термин «педагогическая фасилитация» происходит от английского слова *facilitate* и означает «легкий, удобный». На основании этого, фасилитатором считают человека, который помогает сделать процесс коммуникации с другими людьми проще и легче. Несмотря на существующие исследования терминов «фасилитация» и «педагогическая фасилитация», указанные понятия требуют дополнительного исследования в контексте профессиональной подготовки будущих учителей иностранного языка в связи с тем, что в современном мире изучение иностранных языков занимает одно из главных мест в системе образования. Было определено, что коммуникативный подход, является ведущим во время изучения и преподавания иностранного языка и требует от будущего профессионала владения навыками фасилитации. Было определено, что эффективная фасилитативна педагогическое взаимодействие предполагает наличие следующих этапов в работе учителя, в частности учителя иностранного языка: одобрение; принятия; доверие. В статье проанализирован опыт отечественных и зарубежных ученых, занимавшихся определением понятий «социальная фасилитация», «психологическая фасилитация», «педагогическая фасилитация».

Ключевые слова: фасилитация, педагогическая фасилитация, подготовка учителей иностранного языка, профессиональная подготовка.

Husakova O. Pedagogical Facilitation in the Context of Professional Training of Future Foreign Language Teachers

The article considers the phenomenon of pedagogical facilitation in the context of professional training of future foreign language teachers. Analysis of research has shown that the term “pedagogical facilitation” comes from the English word facilitate and means “easy, convenient”. Based on this, a facilitator is considered to be a person who helps to make the process of communication with other people simpler and easier. Despite the existing research on the terms “facilitation” and “pedagogical facilitation”, these terms need additional research in the context of professional training of future foreign language teachers due to the fact that in today's world learning foreign languages is one of the most important places in education. It was determined that a communicative approach that is leading in the study and teaching of a foreign language and requires the future professional to have facilitation skills. It was determined that effective facilitative pedagogical interaction involves the presence of the following stages in the work of teachers, including foreign language teachers: approval; adoption; trust. The article analyzes the experience of domestic and foreign scientists who defined the concepts of “social facilitation”, “psychological facilitation”, “pedagogical facilitation”.

Key words: facilitation, pedagogical facilitation, training of foreign language teachers, professional training.

Стаття надійшла до редакції 25.10.2020 р.

Прийнято до друку 27.11.2020 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Ваховський Л. Ц.